

Kitap Tanıtımı

Araş.Gör. Feyza Şule DÜŞGÜN*

Doç.Dr. Abdulkadir EVGİN

Hz.Peygamber'in Sünnetinde Alternatif Çözüm Yolları

İlahiyat Yayınları, Ankara 2004, 206 sayfa, ISBN 975-6666-61-7

Abdulkadir EVGİN tarafından hazırlanan ve “*Hz. Peygamber'in Sünnetinde Alternatif Çözüm Yolları*” adıyla yayınlanan kitap, önsöz, giriş, üç bölüm, sonuç ve kaynakçadan oluşmaktadır.

Yazar, önsözde, Hz. Peygamber'in yeniden toplumsallaşma sürecine giren halkın eğitim ve öğretimini onların hayat koşullarını göz önünde bulundurarak yaptığını ve bu metodla başarıya ulaştığını belirtmiş ve kendi çalışmasının da, Hz. Peygamber'in uygulamaları bağlamında, dinin insan hayatını zorlaştırmayı değil kolaylaştırmayı hedeflediğini ortaya koymak olduğunu ifade etmiştir.(s.11-13)

Giriş bölümünde yazar, öncelikle Hz. Peygamber'in eğitim ve öğretim metodunu kısaca anlatmış ve onun insanların cehaletini ortadan kaldırmak için ılımlı bir yöntem izlediğini belirtmiştir.(s.17) Peygamber'in insanları eğitirken, kolaylık ilkesini benimsemesi ve insanlara da günlük hayatlarında karşılaştıkları sorunları bu yolla çözmelerini tavsiye ettiğini ifade eden yazar, kendisinin yaptığı çalışmanın amacının da o dönemde insanların karşılaştıkları sorunlara gösterilen çözüm yollarını araştırmak olduğunu ifade etmiştir. (s.18) Yazar daha sonra, araştırma boyunca sürekli kullanacağı alternatif kav-

* KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İslam Hukuku

ramını ve bununla bağlantılı diğer kavramları açıklayarak çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturmuştur. (s.18-24)

Birinci bölümde, yazar, Hz. Peygamber'in insanların sorunlarını halletmek için kullandığı alternatif çözüm yolunun referansının Kur'an olduğunu belirtmiş (s.25) ve Kur'an'da mevcut bazı alternatif çözüm yolları sunan ayetlerden örnekler vermiştir. Bu bölümde verilen ayetler, İbadetler, Muamelat, Hukuk ve Ahlak-Toplum olarak tasnif edilmiş ve bunların yanında alternatif çözüm yolu içermeyen ayetlerden örnekler de verilmiştir. İbadetler bölümünde, namaz, oruç ve hac ele alınmış ve bu ibadetler yerine getirilirken insanlar herhangi bir sıkıntıyla karşılaştıklarında, ayetlerde o sıkıntıyı giderecek bir alternatif sunulduğu ifade edilmiştir.(s.25-32) Yazar, ibadetler bölümünde, teyemmümün abdeste alternatif olabileceğini belirtmiştir. Ancak, yazarın da belirttiği gibi alternatif; seçilebilecek yol, aralarında tercih yapılabilecek şeylerden her biri, iki veya daha fazla şey arasında tercih hakkı veren şey demektir.(s.18-19) Bu durumda, teyemmümün abdestin alternatifi olması tartışmalıdır. Çünkü teyemmüm, su bulunmadığı durumlarda başvurulacak bir yöntemdir ve dolayısıyla iki durumdan birini seçme gibi bir şey söz konusu değildir. Teyemmümün abdeste alternatifliği, ancak yazarın bölüm sonunda belirttiği gibi yarası olan birinin su olduğu halde teyemmüm etmesi durumunda olabilir.

Muamelat bölümünde yazar, alış-veriş, eşlerine karşı olumsuz tavır içinde olan kadınlar, esirlere ve düşmana yapılacak muamele konularında alternatif çözüm yolu içeren ayetleri belirtmiştir. (s.32-37) Hukuk bölümünde, eşkiyaya verilecek cezalar ve yemin kefareti ele alınmıştır. (s.37-38) Bu bölümde yer alan eşkiyaya verilecek cezalar konusunda yazar tarafından verilen ayette alternatif gibi görünen durum konusunda farklı görüşler mevcuttur:

“Allah’a ve elçisine karşı savaşanların ve ülkede bozgun-

culuk çıkarmaya çalışanların cezası; ya öldürülmeleri ya çarmıha gerilmeleri ya elleriyle ayaklarının çapraz kesilmesi veya ülkeden sürülmeleridir. Bu onların dünyada çekeceği rezilliktir. ahirette ise onlara büyük bir azab vardır. Ancak sizin onları ele geçirmenizden önce tevbe edenler olursa bilin ki Allah, bağışlayan ve esirgeyendir” (Maide, 5/33-34)

Eşkiyaya verilecek ceza olan, öldürmek, asmak, çapraz olarak el ve ayakları kesmek ya da sürgün etmek, İslam öncesi Arabistan’da da bulunmakta ve suçun derecesine göre bu cezalardan biri verilmekteydi. İslam da, İslam öncesinde varolan bu uygulamayı kabul etmiştir. Yukarıdaki ayette geçen, öldürme, çarmıha germe, elleri ya da ayakları kesme veya ülkeden sürme cezalarının bir alternatif mi sunduğu yoksa bu cezalardan birinin suçun derecesine göre mi verildiği konusu tartışılmış bir konudur. Bu ayetin bir serbestlik verdiğini savunanlar da olmakla beraber, suçun ağırlığına göre bu cezalardan birinin verilmesi gerektiğini savunanlar çoğunluktadır.¹

Ahlak-Toplum, bölümünde insanların birbirini sevmesine, güvenmesine vesile olacak davranışlardan biri olan selam ele alınmıştır. (s.39)

Bu bölümlerden sonra ise, Kur’an’da alternatif çözüm yolu içermeyen bir ayet verilmiş ve genel olarak değişimlerin insan topluluklarının ilerlemesi sonucunda beşeri münasebetler alanında meydana geldiği belirtilmiştir. (s.40) Yazarın bu konuda verdiği “*Kim, İslam Dininden başka bir din ararsa, bilsin ki kendisinden (böyle bir din) asla kabul edilmeyecek ve o, ahirette hüsrana uğrayacaktır.*”(Nisa, 4/86) ayeti, din konusunda alternatif olmadığına dair bir örnek olmakla beraber, Kur’an’ın nüzul sürecinde halkın yaygın olarak uyguladığı, ancak Kur’an’ın kesin olarak kaldırdığı ve herhangi bir alternatif de sunmadığı daha bariz örnekler verilebileceğini düşünüyoruz. Mesela, “*Babalarınızla evlenmiş olan kadınlarla ev-*

¹ Ebu’l-Hasan el-Maverdi, *El-Ahkâmü’s-Sultâniyye*, Çev.: Ali Şafak, Bedir Yay., İstanbul 1976, 70-73

lenmeyiniz. Ancak cahiliyet devrinde geçen geçmiştir, çünkü bu pek çirkin pek iğrenç bir şeydi. Ne kötü bir adetti!” (Nisa, 4/22) ayetinde mevcut bir durum ortadan kaldırılmış ve buna alternatif olabilecek çözüm yolu da sunulmamıştır. Yine toplumda çok az da olsa uygulanan kızları diri diri gömme adeti de yasaklanmış² ve buna da herhangi bir alternatif sunulmamıştır.

İkinci bölümde, yazarın çalışmasının asıl konusu olan hadislerde alternatif çözüm yolları işlenmiştir. Yazar, bölümün başlangıcında Hz. Peygamberin peygamber olmasının yanı sıra toplumun da bir ferdi olduğunu ve dolayısıyla o toplumun ekonomik ve sosyo-kültürel yapısını iyi bildiğini ve insanlara bunları göz önünde bulundurarak çözüm yolları sunduğunu belirtmiştir. (s.41) Bu bölüm, Taharet, İbadetler, Muamelat, Hukuk/Ceza, Yeme-İçme-Giyim, İman-Ahlak-İlim ve Günlük Hayat olmak üzere yedi alt başlığa ayrılmış ve bölümün sonunda alternatif çözüm yolu içermeyen hadisler verilmiştir. Bu bölümlerde, öncelikle konuyla ilgili genel bir bilgi verilmiş daha sonra Hz. Peygamber’in insanlara konuyla alakalı sunmuş olduğu alternatif çözüm yolları ifade edilmiştir. Yazar, hadislerin sonunda sunulan alternatif çözüm ve bunun sağladığı kolaylık hakkında bir değerlendirme yapmıştır. İbadet bölümünde orucun neyle açılacağı konusunda, yazar, toplumun bazı kesimlerinin sevap olur düşüncesiyle bunları bir gereklilik olarak gördüğünü ve Peygamber’in davranışlarının aynısını yapmaya çalıştıklarını belirtmiş ve bunların Peygamber’in kişisel tercihi olduğunu ifade etmiştir. (s.85) Bu uyarı, Hz. Peygamber’in hemen her davranışını yapmakla kendini sorumlu hisseden ve bu nedenle sıkıntıya düşen insanlar açısından önemlidir. Yazarın bu önemli tespiti, çalışmada az değinilen bir konudur.

Üçüncü bölümde, diğer rivayetlerde alternatif çözüm yolları ana başlığı altında, sahabe sözlerinde alternatif çözüm yolları, bazı kabilelerin Hz. Peygamber’e alternatif sunması,

² Neşet Çağatay, *İslam Tarihi*, TTK Yay., Ankara 1993, 109

Mi'rac'da Hz. Peygamber'e alternatif sunulması ve Allah'ın Hz. Adem'e alternatif sunması konuları işlenmiştir.

Sonuç bölümünde ise yazar, bölümlerde sunduğu alternatif çözüm örneklerinin genel bir değerlendirmesini yapmış ve Hz. Peygamber'in çözüm yolu önermesinin nedeninin insanın ve toplumun yararı olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, onun, bireysel durumlarda alternatif sunma konusunda daha esnek olduğunu ve kamuyu ilgilendiren durumlarda ise kamu hukukunun gereklerini yapmaya çalıştığını ifade etmiştir.(s.187-188) Yazar, ayrıca bu bölümde Hz. Peygamber'in sunduğu alternatiflerin sadece kendi dönemiyle sınırlı olmadığı ve onun kendisinden sonra meydana gelebilecek hukuki ve dini problemlerin çözümünde makul olmak ve İslam Dininin ruhuyla çelişmemek kaydıyla insanlara alternatif kullanma inisiyatifi verdiğini belirtmiştir. (s.188) Ayrıca, bu inisiyatifin günümüzde de kullanılarak, hayatın kolaylaştırılması gerektiğini de ifade etmiştir. (s.189)

Öncelikle bölüm içeriklerinin kısa bir tahlilini yapmaya çalıştığımız bu çalışma, kendi alanında özgün bir çalışmadır. Yazarın kendisinin de belirttiği gibi, Hz. Peygamber'in eğitim ve öğretim metotlarına dair geniş bir literatür bulunmakla birlikte, hadislerde alternatif çözüm yolları adlı müstakil bir çalışma bulunmamaktadır. (s.12) Bu araştırmanın, toplum hayatında sık sık karşılaştığımız, özellikle dini konularda kendini sıkıntıda hisseden, sürekli günaha girdiğini düşünüp mutsuz olan insanlar açısından psikolojik bir destek olacağını düşünüyoruz. Halkın büyük bölümü, dini bilgileri ehil olmayan kişilerden öğrenmekte ve çoğunlukla da onlara din, zorlayıcı ve baskıcı nitelikli olarak anlatılmaktadır. İnsanlar da günlük hayatlarındaki her davranışı sevap-günah dairesinde değerlendirmekte ve dolayısıyla huzursuz olmaktadır. Yazar da araştırmasında sık sık bu konuya vurgu yapmış ve Peygamber'in dini hayatın zorlaştırılmamasını istediğini, "Din kolaylıktır" ilkesine göre insanların sorunlarına en kolay çözüm yolu ne ise o şe-

kilde çözüm bulduğunu ifade etmiştir. (s.58) İnsanları, güçlerinin üstünde sorumluluklarla karşı karşıya bırakıp onları günahkar yapmak gibi bir amaç din açısından söz konusu değildir. Yazarın bu çalışması, gündemdeki bu soruna Hz. Peygamber'in sünnetinden cevap vermesi açısından önemlidir.